

Onderlegger bij waarderingskader leergang burgerschapsonderwijs mbo

Versie 1.0, maart 2024

Inleiding

Het ministerie van OCW wil de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs in het mbo verbeteren, onder meer door het stimuleren van de professionaliteit van huidige mbo-docenten burgerschap. Ook onderling hebben mbo-instellingen in 2022 afgesproken in te zetten op professionaliteit van docenten burgerschap.

Tussen februari en september 2023 heeft een ontwikkelgroep een waarderingskader ontwikkeld voor een gezamenlijke leergang. Deze ontwikkelgroep bestond uit lerarenopleiders vanuit de tweedegraads lerarenopleidingen die op dit moment al opleidingen en/of bij- en nascholing verzorgen voor mbo-docenten burgerschap en het Expertisepunt Burgerschap.

Met behulp van de Tuning systematiek is een leeruitkomst geformuleerd. In het waarderingskader is deze leeruitkomst van de leergang vastgelegd, evenals de criteria waarmee wordt gewaardeerd in hoeverre een deelnemer deze leeruitkomst heeft behaald. Het waarderingskader is bedoeld om houvast te bieden in het beoordelen van het werk van de student, en om hierin landelijke uniformiteit te waarborgen. Om deze uniformiteit te behouden, organiseert de werkgroep kalibratiesessies waarin de manier van beoordelen samen wordt afgestemd.

De leeruitkomst en criteria zijn leerwegaafhankelijk geformuleerd en bieden zo ruimte aan aanbieders om een eigen vorm te geven aan de leergang, daarin af te stemmen met mbo-instellingen, en om een eigen invulling te geven aan de manier van toetsing. Om deze openheid en ruimte voor eigen invulling van de leeruitkomst en de waarderingscriteria te waarborgen, zijn in het waarderingskader zelf geen praktische voorbeelden of uitwerkingen opgenomen.

Deze onderlegger is bedoeld om toch de nodige context en voorbeelden aan te reiken ter ondersteuning bij de inzet van het waarderingskader in de praktijk. Op basis van de uitkomsten van de kalibratiesessies kan deze onderlegger de komende jaren worden aangevuld of aangepast.

Toelichting begrippen

Leergang: traject aangeboden door een hogeschool, met een omvang van gemiddeld 280 studiebelastingsuren en dat tenminste toewerkt naar het behalen van de geformuleerde leeruitkomst.

De landelijke kaders en kwalificatie-eisen burgerschap: In de leeruitkomst en criteria wordt in algemene termen verwezen naar de wettelijke kwalificatie-eisen voor het burgerschapsonderwijs in het mbo, zoals die zijn vastgelegd in het Examen- en Kwalificatiebesluit WEB¹.

Met 'landelijke kaders' doelen we zowel op de huidige als de eventueel herziene kwalificatie-eisen in de toekomst. De huidige kwalificatie-eisen burgerschap vragen mbo-instellingen de burgerschapscompetenties van studenten op vier maatschappelijke domeinen te bevorderen: het

---

¹ Examen- en kwalificatiebesluit WEB, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0027963/2023-01-01>.

politiek-juridische domein, het sociaal-maatschappelijke domein, het economische domein en het domein van vitaal burgerschap.

Op dit moment (begin 2024) worden de huidige kwalificatie-eisen voor loopbaan en burgerschap voor het mbo herzien. Een expertgroep burgerschap mbo heeft hierover in juni 2023 advies uitgebracht. In welke vorm en wanneer de herziene kwalificatie-eisen in werking zullen treden, is nog niet zeker.

Toelichting doelgroep

De leergang is ontworpen met als doelgroep huidige docenten in het mbo die burgerschap geven of binnenkort gaan geven, maar geen specifieke opleidingsachtergrond voor het vak burgerschap hebben. Veelal zijn dit docenten die burgerschap 'erbij' (moeten gaan) geven, naast een ander (hoofd)vak zoals bijvoorbeeld Nederlands. Omdat het mbo geen vakspecifieke bekwaamheidseisen kent zijn er geen registraties, maar uit steekproefonderzoek komt dat de helft tot een meerderheid van de docenten die burgerschapsonderwijs verzorgen, hiervoor geen specifieke opleidingsachtergrond heeft². Tegelijk kunnen dit wel ervaren docenten zijn. Daarom ligt het zwaartepunt van de leergang met name bij de vakinhoudelijke en vakdidactische bekwaamheden.

Tegelijk is afgesproken dat deelnemers aan de leergang niet worden uitgesloten op basis van opleidingsachtergrond. Het uitgangspunt is dat de betreffende docent zelf het beste kan bepalen of de leergang zinvol voor hem of haar is.

Toelichting niveau

Het Nederlands kwalificatieraamwerk (NLQF) bestaat uit acht niveaus en één instroomniveau. De niveaus worden vastgesteld aan de hand van beschrijvingen van wat iemand weet en kan na voltooiing van het leerproces. Voor het bepalen van het niveau van deze leergang is uitgegaan van een ondergrens van NLQF-niveau 6³. Deze categorie komt overeen met het niveau van bacheloropleidingen. [Dit document](#) bevat een generieke beschrijving van NLQF niveau 6, en daarmee van de verwachtingen over het niveau van de deelnemers aan de leergang wat betreft kennis, vaardigheden, verantwoordelijkheid en zelfstandigheid.

Toelichting passende didactiek en pedagogiek

In het waarderingskader is als beoordelingscriterium opgenomen dat de lerende burgerschapsonderwijs ontwerpt en uitvoert vanuit actuele inzichten in *passende didactiek en pedagogiek*. Daar worden geen voorbeelden van genoemd in het waarderingskader, maar de werkgroep denkt hierbij bijvoorbeeld aan dialogische didactiek en ervaringsleren.

Dialogische didactiek is didactiek die “gebaseerd is op het idee dat leerlingen moeten leren dat er vanuit verschillende perspectieven naar allerlei thema's gekeken kan worden en dat daarover dialoog mogelijk is. Bij deze didactiek passen werkvormen waarbij leerlingen de dialoog aangaan maar het kan ook dat leerlingen in bronnenmateriaal op zoek gaan naar bijvoorbeeld verschillende perspectieven op machtsverdeling bij de Romeinen of hoe verschillend er gekeken kan worden naar belastingstelsels, plannen om klimaatverandering tegen te gaan of de manier waarop met anti-vaxxers omgegaan moet worden. Belangrijk is vervolgens – zo laten verschillende studies zien – dat docenten diverse perspectieven naar voren laten komen in de les, want leerlingen zorgen daar lang niet altijd voor. Dat kan op allerlei

---

² Oberon (2022) concludeerde dat bijna de helft van de docenten die burgerschap geeft in het mbo, hiervoor geen specifieke opleidingsachtergrond heeft. ECBO (2023) concludeerde dat een derde van docenten die burgerschap geeft geen lerarenopleiding heeft. Van de tweederde met een lerarenopleiding is dat dat meestal Nederlands (24%), een lerarenopleiding maatschappijleer (14%) of een lerarenopleiding Engels, geschiedenis, aardrijkskunde, omgangskunde, lichamelijke opvoeding of zorg en welzijn.

³ Beschrijvingen van context, kennis, vaardigheden, verantwoordelijkheid en zelfstandigheid die passen bij NLQF-niveau 6 zijn te lezen via <https://www.nlqf.nl/daarom-nlqf/nlqf-niveaus>.

manieren, door bronnenmateriaal uit verschillende 'hoeken' te laten zien, door standpunten toe te delen aan leerlingen of door in dialogen zelf standpunten in te brengen".⁴ Deze didactiek is nauw verwant met het stimuleren van kritisch denken. De website <https://www.rocmn.nl/kritisch-denken-het-mbo> bevat veel bronnen hierover, ook praktische handvatten voor het doceren van kritisch denken.

Ervaringsleren is een methode waarbij men "abstracte vraagstukken voor leerlingen, zoals politieke vraagstukken, concreet maakt door er een vertaling van te maken die leerlingen herkennen uit hun eigen leven. Bijvoorbeeld door leerlingen na te laten denken over het waarom van belastingen of over de contributiehoogte van een sportvereniging. Ook rollenspellen zijn een manier om een kwestie uit de maatschappij te ervaren".⁵

Het pedagogisch klimaat speelt een belangrijke rol in het versterken van de burgerschapscompetenties van studenten⁶. Wat betreft pedagogiek van burgerschapsonderwijs kan gedacht worden aan het vermogen om een veilig en open klimaat te creëren waarin ruimte is voor discussie en fouten maken. Dit is een pedagogisch klimaat waarin studenten zich niet afgerekend voelen op wat zij zeggen in de klas, waarin het geaccepteerd wordt dat studenten afwijkende opvattingen formuleren⁷, en waar docenten studenten stimuleren om voor hun mening op te komen. Daarnaast is het in het pedagogisch handelen van de docent van belang dat deze met een reflectieve en lerende houding terug kan kijken op het eigen handelen en gebeurtenissen in de klas, kan omgaan met kwetsbaarheid, en oog heeft voor verbinding met omgeving, beroep en maatschappij.

Bewijs van deelname en certificering

Elke deelnemer ontvangt na afloop van de leergang van de aanbieder een bewijs van deelname. Dit bewijs is nodig voor het uitbetalen van de landelijke subsidie aan de werkgever/mbo-instelling. Dit bewijs van deelname staat los van de beoordeling waarmee en de manier waarop de leergang is afgesloten.

De ontwikkelgroep heeft daarnaast de afspraak gemaakt dat deelnemers die de leergangen burgerschap succesvol hebben doorlopen een certificaat ontvangen. Tot 2023 werden door de aanbieders gewerkt met zowel certificaten als getuigschriften. Los van het dagelijks taalgebruik en de gevoelswaarde daarvan, zijn er een aantal wettelijke kaders die het verschil hiertussen kunnen duiden.

- Volgens de wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) wordt een getuigschrift volgens artikel 7.11 uitgereikt na een met goed gevolg *afgelegd examen*, dat is verbonden aan een wettelijk erkende opleiding en op basis waarvan een graad / diploma wordt verleend. Ook na een PDG-opleiding wordt een getuigschrift afgegeven. Hoewel dat geen diploma is, is in beide gevallen sprake van een wettelijke kader en een examencommissie die eindverantwoordelijk is voor de afgifte van het getuigschrift.
- Certificaten worden vanuit het wettelijke kader van onder meer de Wet educatie en Beroepsonderwijs (WEB) en de WHW verbonden aan *opleidingseenheden of onderdelen*.
- Buiten die wettelijke kaders heeft de term certificaat wel een bepaalde uitstraling en associatie, maar is deze niet wettelijk beschermd. Simpel gezegd, [iedereen kan certificaten en keurmerken afgeven](#), al zijn er ook toetsende instanties die hierin gespecialiseerd zijn.

---

⁴ Hessel Nieuwelink, maart 2020, via <https://www.bureaucommonground.nl/uitgangspunten-voor-in-de-klas/5-didactiek-van-burgerschapsonderwijs>.

⁵ Alliantie Burgerschap, Burgerschap in de school – ontwikkelingen in beleid en praktijk, april 2017, via SLO.

⁶ Nieuwelink, H., Boogaard, M., Dijkstra, A. B., Kuiper, E., & Ledoux, G. (2016). *Onderwijs in burgerschap: wat scholen kunnen doen: lessen uit wetenschap en praktijk*. Kohnstamm Instituut.

⁷ Hessel Nieuwelink in Eidhof, B. (2019). Handboek burgerschapsonderwijs: voor het voortgezet onderwijs.

- Veel aanbieders van (post-initiële) bijscholing en professionalisering voor mbo-docenten gebruiken de term certificaten. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een leergang tot rekencoördinator, waar een cursist na een eindassessment een certificaat ontvangt. De site <https://www.registeropleidingen.nl/opleidingen/> geeft een overzicht van dergelijk aanbod vanuit het landelijk platform nascholing primair onderwijs, een samenwerkingsverband van 19 NVAO geaccrediteerde pabo's.
- Onder meer NHL Stenden registreert zijn post-hbo aanbod bij CPION, het Centrum voor Post Initieel Onderwijs Nederland, dat voor die registratie eisen stelt aan de kennis van docenten en de kwaliteitszorg binnen de opleiding. Op basis van die eisen verstrekken zij deelnemers die die opleidingen met goed gevolg hebben doorlopen een getuigschrift, dat echter op een andere – niet-wettelijke – set van eisen is gebaseerd.

Tegen deze juridische achtergrond is door de ontwikkelgroep gezamenlijk besloten dat de samenwerkende aanbieders dezelfde terminologie willen hanteren om kans op herkenbaarheid en civiel effect in het mbo te vergroten. Deelnemers die de leergangen burgerschap succesvol hebben doorlopen ontvangen daarom een certificaat.

Dit biedt nog steeds de mogelijkheid om komende jaren te werken aan een verbinding met een of meer initiële lerarenopleidingen, of om de leergang als instap/opstap te positioneren naar een meer substantiële wettelijke erkende opleiding. Voor dat laatste kan dan eventueel gebruik worden gemaakt van Edubadges of Microcredentials. Over deze ontwikkeling concludeerde CINOP in 2023 dat dit nog in de kinderschoenen staat⁸. Op dit moment (maart 2024) wil een deel van de aanbieders gaan inzetten op microcredentials als erkenning voor deelname aan de leergang.

---

⁸ CINOP (2023) Onderzoeksrapportage certificeringsmogelijkheden uniforme leergang burgerschap voor mbo-docenten, Versie 1.2